

CSAK HELYBEN
HASZNALATRA !

Ph
8762

A PECS-BARANYAI
KÉRTESZETI EGYLET
Keletkezése és Működése
1845 től 81 ig.

P15
8762

A

PÉCS-BARANYAI KERTÉSZETI EGYLET

KELETKEZÉSE ÉS MŰKÖDÉSE

1845-től 1881-ig.

A KIÁLLITÁSI BIZOTTSÁG MEGBIZÁSÁBÓL, AZ EGYLET
JEGYZŐKÖNYVEI ALAPJÁN

ÖSSZEÁLLÍTÁ :

VÉCSEY ISTVÁN.

B. M. K.

PREZENS

3 006352 770841

277084
Pécsett, 1881.

Nyomatott Taizs Mihálynál.

I.

Hazai kertészetünk, a keresztény vallás behozatala, terjedése és megszilárdulásával egykorú; hiszen a buzgó hittérítők őseinket nem csak a keresztség felvételére, hanem a műveltség békés munkálkodásaira is oktatták és vezérelték. A féktelen harci életmódnak a civilizáció határt szabva, harci eszközök helyett a földmivelés szerszámainak használatát tanulta meg népünk.

És ahol püspökség alakult, ahol zárda épült, ahol templomok keletkeztek: ott békés nép telepedett meg, alkotván városokat és falvakat; itt honosodott meg a földmivelés, itt keletkezett a kézműipar. A végtelen erdőség és kopár pusztaságot, művelt földek, arany kalászosokkal; viruló kertek, gyümölcsfákkal vagy pedig nektárt termő szőlők váltották fel; a nép anyagi jólét és vagyonosodás által bő kárpótlást talált előző nomád életmódja elhagyásáért.

Derék és hazafias papságunk már a legrégebb időtől fogva fáradhatlan ügybuzgalommal kertészkedett s bátran mondhatjuk, miszerint minden jelentékenyebb lelkészlak a kertészet góczpontját képezte és képezi, melyből a vidéken a fanemesítés és ültetési kedv sugár alakban terjedt szét. Hazánk minden megyéjében s lehet mondani minden időben voltak plébánosok, kik mint

kitünő kertészek elismerést érdemlő feláldozással fáradtak és a szó teljes értelmében minta-kertészetet alapítottak. Így volt ez Baranyamegyében is.

Itt e század első felében már országos hírű kertész-kedő plébánosokat találunk, kik a nehéz idők daczára is bámulást érdemlő lendületet adtak kertészetünknek s lehet mondani ők alapították meg megyénkben, a ma már meglehetősen kifejlődött kert-iparunkat, a mennyiben nemesített gyümölcsfákat, kitünő szőlőfajokat, nem csak saját kertjeik díszére honosítottak meg, hanem ilyeneket a nép között buzgalommal terjesztettek is. Ezen buzgó papok közül itt csak Wlasits György egerághi plébános-esperest és Jankó János kárászi plébánost említjük mint oly kiváló egyéniségeket, kiknek fáradozó munkásságának köszönhető a Pécs-baranyai kertész-egylet keletkezésének első eszméje.

De a papsággal karöltve buzgólkodott a földbirtokos osztály is; ezek birtokaik központján, az ősi kastély körül, nemcsak díszes parkot, hanem mintaszerű kertet is tartottak fenn s ezeket nemesített gyümölcsfajokkal díszíték.

Hanem a társulás és közös munkálódás hatalmas ereje századunk első felében még ismeretlen lévén, valamint a nép zöme sociális alárendeltség — jobágyság — járma alatt nyögve, kertészetünk egyes pontokra szorított s nem terjedt volt el a nép között oly módon és alakban, a mint azt nemzetgazdasági fontossága kívánatosá tette. Voltak ugyan számos jeles kertek, de népünk a kertiparral nem foglalkozott, avval nem sokat törődött s így kertiparról tulajdonképen egyletünk megalkakulása előtt megyénkben szó sem volt.

Kert-iparról megyénkben ép oly kevéssé volt szó,

mint ahogy a harminczas években rationalis föld és mezőgazdaszatunk sem volt mind addig, a meddig Széchenyi István hatalmas szelleme nemzetünket apathetikus álmából fel nem rázá.

És a legnagyobb magyar kezdeményezése ország-szerte élénk mozgalmat varázsolt nemzeti életünk minden terén; a nagy férfit követő nemzet lelkesülten sorakozott a haladás zászlója körül; itt takarékpénztárt, casinót, amott gazdasági egyleteket, ipartelepeket és kereskedelmi vállalatokat teremtettek; itt mintagazdaságok keletkeztek, amott a lóállomány nemesítése céljából lóversenyek, majd meg kiállítások rendeztek; mindenki tevékenységet fejtett ki s egyetértettek a közhaza s a nemzet érdekeinek előmozdítását érző munkában. Az irigyek s minden jogondolattal elkésni szokott ideotáknak nem volt hatalmuk, nem volt terük a haladást meggátolni, a közjó munkásait epés rágalomokkal elönteni. Az öszfűrtü hazafiak karöltve munkálkodtak a fiatal erővel, ezeket vezetve, tanítva, oktatta tanultak. A főispántól le a megye és város alsóbb rangú hivatalnokáig ott látjuk őket a közélet terén munkálkodni s tekintélyökkel a jó célt elősegíteni s új intézményeket meghonosítani, balvéleményeket kiirtani. A nagy birtokosok szövetkeztek a polgársággal, hogy anyagi elmaradottságunk véget érve e hon virágzó, népe pedig boldog legyen.

Nagy korszak volt az, melynek történelmét korszakos historikusunk Horváth Mihály „huszonöt év története“ czimén megírta. És a Pécs-baranyai kerítész-egylet ezen korszakban keletkezett, s ezen korszakban tevékeny, de virágzó életet fejtett ki;

egyletünk életéről legtisztább fényképet nyerjük, ha szervezetét és munkakörét megismerjük.

Talán tanulhatunk elődeinktől.

II.

A negyvenes évek első felében Jankó János kárászi plébános megérdemlett hírnevet vivott ki, nemcsak mint tudományos képzettségű pomologus, hanem mint tudományát és ismereteit gyakorlatilag is alkalmazni tudó kertész; ő felismerve megyénkben a kertészet fejlődését gátló hiányokat, ezek hatásos gyógyítását az egyesületi élet útján vélte leggyorsabban és legbiztosabban orvosolhatni. Ez érdembeni fáradalmas törekvései nem maradhattak meddő óhajtasok, nem maradhattak kivihetetlen ábrándok, mert megyénk színe-java, előkelő értelmisége részéről a buzgó kertész törekvése és tervének kivitele rokonszenves felkarolásban, bőven részesült.

A hazafias buzgalmat nemes lélekkel és hévvel karolták fel jeles férfaink s ezek élén ifju Majláth György főispáni helyettes és Báró Majthény József voltak az elsők, kik Jankó Jánossal szövetkezve 1845. év kezdetén, Kárászon székelő,

Kárászi kertészeti egylet

czime alatt egyletet alakítottak.

A kárászi egylet célja volt nemes gyümölcs és kitűnő szőlőfajok meghonosítása és népszerűsítése által megyei kertészet, valamint szőlőművelésünket is a kor

kivánalmi szerint emelni és fejleszteni. Ezen messze-
ható cél elérésére fa- és szőlő-iskolát, illetve mintakertet alapítottak, melynek felügyeletét Jankó János plébános vállalta magára. A kerthez szükséges telket Szcitovszky János pécsi örökemlékü püspök nemes gondolkodásához méltó készséggel engedte volt át, még pedig minden díjigénylés nélkül. A négy holdnyi terület átvétele után, a megalakult — 55 tag által aláírt 2 fítos 92 darab részvénynyel rendelkező — egyesület működését halasztás nélkül meg is kezdte. Az új egyesület tagjai között látjuk megyénk legelső földbirtokosait, kitünőbb gazdáit és a már az időben méltó hirre szert tett kertészeit és a mi különös említést érdemel részvényes tagok sorában találunk több mezővárost, sőt némely falut is, a mi pedig nemcsak feltűnést keltő, hanem termékeny mozgalmat idéző körülménynek bizonyult, a mennyiben megyszerte érdeklődést keltet a nemzetgazdasági kérdések megoldása, a társulási élet fontossága, a haladás célirányos értéke iránt.

A kárászi egyesületnek ez volt legelső indirekt következménye.

És ezen következménynek tulajdonítandó a lelkes felkaroló fogadtatás, mellyel a magyar gazdasági egyesület indítványa fiókegyesület alakítását illetve fogadtatott.

1845. év augusztus hó kezdetén a *magyar orvosok és természetvizsgálók IV. nagygyűlését* Pécs város vendégszerető falai között tartá meg; ez alkalommal a gazdasági szakosztály ülésén rokonszenvvel fogadott, azon indítvány tétetett, miszerint Pécsset mint Baranyamegye központján az országos gazdasági egyesület fiókszövetkezete létesíttessék. A kimondott indítvány termő talajra talált elannyira, hogy már 1845. év augusztus

13-án ugyancsak a gazdasági szakosztály ülésén az ige testé vált.

Báró *Majthényi József* elnökölt midőn *Török János* szakosztályi jegyző s a magyar gazdasági egyesület titkára előterjeszté, hogy: „a magyar gazdasági egyesület alapszabályainak 21., 22. és 23-ik szakaszai értelmében tettes nemes Baranya vármegye lelkes fiaival s gazdáival szövetekezve, Pécssett oly gazdasági fiókegyesületet óhajt — 6 évre aláírandó évi 2 frt pengő pénz tagsági díj fizetése mellett — alakítani, mely a magyar gazdasági egyesület kiegészítő *organicus* részét képezze, s azzal testvérileg egyesülve a közhazának általában is, de mindenek előtt közvetlen Baranya mezőgazdaságának virágoztatására hasson és közreműködjön.“ Az alapszabályok felolvasása után fölhivá a jelen voltakat ily fiókegyletnek Pécssett mint központon s a megye terület hat kerületében leendő alakítására. Viharos éljenekkel fogadott indítvány alapján kimondott az alakulás az elfogadott alapszabályok alapján. Az alakuló gyűlés egyuttal azon óhaját is fejezte ki, miszerint a kárászi gyümölestenyésztő egylet 55 tagjával együtt ezen Pécssett alakult gazdasági egyesülettel mint önálló, de kiegészítő rész szövetekezzék, valamint a pécsi selyemtenyésztő részvénytársulat is. Ezen felhivás következtében a *kárászi kertészeti társulat* a pécsi gazdasági fiókegylettel csakhamar szövetekezett ugyan, de ennek önálló, habár kiegészítő részét képezve, kárászi mintakertjét tovább művelte, pénzügyeit önállólag rendezte, valamint független szervezetét is az egylet keretében megtartotta.

A nemzeti casino szives volt az egylet czéljaira termeit átengedni, valamint megengedni azt is, hogy

az egyeslet könyvei s iratai számára szükséges iratszekerényt, a casino egyik szobájában elhelyezhesse. Ez utóbbi engedély folytán a 17 fíton beszerzett egyesleti könyv és iratszekerény tényleg a casinoban lett elhelyezve.

Egyesletünk tehát hálás köszönettel tartozik a helybeli nemzeti casinonak, 37 év óta élvezett vendégszerető engedélyeért.

Mielőtt egyesletünk alakulására vonatkozó közleményünket bezárnók, felemlitjük, miszerint 1845. évben egyesletünk 20 alapító tagot, 27 10-fítnyi évi dijas; 2 5-fítnos, 8 egyszer s mindenkorra 10 fítnot fizető tag; 58 tag évi 2 fíttal és a kárászi egyesletben 55 tag 92 részvénynyel, vagyis együtt véve egyesletünk megalakulásakor 170 rendes tagot számlált zászlaja alatt.

Az új egyeslet előtt beláthatlan munkatér feküdt, hiszen 1845-ben mezőgazdaszatunk terén még minden újítandó, minden javítandó s átalakítandó lévén, a munkás egyeslet az előtte fekvő feleszámu problema megoldásához azonnal fogni kényszerült. És egyesletünk büszkeségét képezi, már itt is kijelenthetnünk, miszerint híven betöltötte volt hivatását s működése által megyénk culturális haladásában szép helyet biztosított magának. Egyesletünk csak a hála adóját róvja le, midőn azon hazafiak neveit megörökítjük, kik az egyeslet bölcsője körül állva, azt gyors fejlődésre vezérelték.

Mindjárt az alakuló közgyűlésen az alapszabályok 9-ik §-a értelme szerint, az igazgató-választmány következőleg alakíttatott meg:

Elnök:
gr. Batthyányi Kázmér.

Alelnökök:
ifj. Majláth György főispáni helyettes, és
br. Majthényi József főbíró.

Igazgató:

Kund Dániel táblabíró.

Választmányi tagok:

Aidinger Pál
 br. Bésán János
 Beszedics Antal
 Czindery László főispán
 Daróczy Zsigmond kanonok
 Darás Péter
 Deseffy János
 Gaál Ferdinánd
 br. Gervay Adolf
 Gózsi Máté
 Horváth János
 Höltzl József
 Jankó János
 Jeszenszky Ferencz

Kölessy Vincze
 Madarász Endre
 Mihálovics Imre
 Náray János
 Pajnády József
 Piringer Sándor
 Radenich Ferencz
 Sággy Jakab
 Scitovszky Márton
 Scossa János
 Wlasits György és
 Zimmermann Károly.

Jegyző és ügyvéd:

Nagy Imre.

Pénztárnok:

Náray János;

mindmegannyi megyeszerte ismert egyéniség, kik már személyiségöknél fogva az egyesület felvirágzásáért kezekedtek.

De midőn az egyesület intéző körét megalakítá, már a tényleges munkához is fogott volt, a menyiben alapszabályainak 3. §-a értelmében elhatározta, egy, Pécs közelében fekvő, 32 holdnyi területnek mintagazdaság gyanánt leendő beszerzését. Az egyesületnek anyagi és kezdetleges viszonya nem engedte meg, miszerint ily nagy complexust saját terhére vétel útján megszerezzen s e végből megválasztott elnök, gróf Batthyányi Kázmért, mint minden üdvös intézmény nagylelkű pártfogóját, küldöttség által kérte fel a szükséges teleknek kedvező feltételek melletti átengedésére. Az egyesület kérelmét ifj. Majláth György főispáni helyettes több tagu küldöttség élén, már

másnap, vagyis Augustus hó 14-én Harkányban időző gróf elé terjesztvén, a nemes grófot egyuttal a közbizalom kifolyásaként tekintendő elnökség elfogadására is felkérte. Ez alkalommal a gróf kijelentette, hogy a próbatér gyanánt szükséges 32 holdnyi területet saját uradalomból ugyan bármikor kihasíthatni kész; de mivel az egylet e célra a tért Pécsvárosa közelében, ahol néki saját birtoka pedig nem lévén, óhajtja még is ilyenek megnyerését, — testvérjénél kieszközölni igérte. Fájdalom az egylet többszörös idevágó kérelme daczára sem teljesült az e ponthoz fűzött remény s így kénytelen volt a tervbe vett önálló mintagazdaságot másuton és alakban realizálni.

A közgyűlésen jelenvolt Czindery László főispán felkérte, felajánlotta, hogy pellérdi birtokát kísérlet tételre az egylet rendelkezésére bocsájtja. Ezen ajánlat mintagazdaság felállítását mellőzhetővé tevén, egyletünk kísérleteit a pellérdi uradalom terén hajtá végre.

Az egyleti élet vidéki társulatainknál manapság rendesen tisztáú administratív jellegű szokott lenni, amennyiben köz és választmányi gyűléseken, tanácskozások és határozatok hozatnak ugyan, de ezek rendesen jámbor óhajtások gyanánt keresztül vitel nélkül a feledékenység tengerébe elmerülnek. Nem így egyletünkénél; itt az alapszabályok értelmében az egyleti élet az egyes szakosztályokra volt bizva, melyek önálló szervezettel bírván, működés körükhöz tartozó tárgyak felett tanácskoztak, határoztak, intézkedtek s működésük eredménye felől ugy az igazgató-választmány, valamint a közgyűlésnek is jelentést tenni kötelezvék. Ily szervezetű szakosztály három volt, mégpedig:

1. Ismeretterjesztő: állt pedig: Jónás József cz. kanonok elnöklete alatt Král József, Szalay Antal, Gyenes János és Radenich Ferencz tagokból.

2. Fa, gyümölcs, eperfa, szőlőtenyésztéshez és erdészeti szakosztály (Kárász-egylet): Daróczy Zsigmond kanonok elnöklete alatt Wlasits György, Jankó János, Pápay Benjamin és Hölezel József tagokból, és végül

3) Gazdasági, állattenyésztés és gépészeti szakosztály: Czindery László főispán elnöklete alatt: Horváth János, Kund Dániel, Piringer Sándor és Zimmermann Károly tagokból összeállítva.

III.

Az így megalakult egylet tekintélyes testületet képezett; tekintélyes volt úgy is, ha a tagok, akkori időhöz mért, nagy számát tekintjük; tekintélyes volt pedig, ha a tagok társadalmi állását vesszük irányt adóul, mert ott találjuk közéletünk majdnem minden nevezetesebb alakját a tagok között; és pedig ezen előkelő férfiak nem a dicsőség küllátszatáért foglaltak egyletünkben részt, hanem tényleges munkájokkal segítették azt felvirágzani. Ily körülmények között természetes, hogy az eredmény, mely eléretett, minden tekintetben kielégítő, sőt mondhatjuk nagyszerű volt.

Nagyszerű volt az egylet működési eredménye és méltó volt azon hatalmas conceptióhoz, mely szervezeténél irányt adó volt.

És a közélet bár mely terére pillantunk, első harczosként leljük egyletünket bátran kibontott haladást jelző zászlójával.

A nép nagy része mint jobágy sinlődött, egyletünk ezek sociális állapotát javította; a nép szegénységén segítendő, utak és módokról gondoskodik, hogy új keresetforrások feltárásával a nyomornak gátot szabhasson; a nép balvéleményeit, előítéleteit leküzdendő, egyletünk hasznos ismereteket hirdet, jeles népkönyveket terjeszt. Mintagazdaságot alapít, javít, tanácsol, bírál, jutalmat oszt; itt a réttöntözés nép-

szerüsítésén fáradoz, amott a sajt és szalámi gyártás meghonosításán, majd pedig a len- és kenderművelés tökéletesítésén fáradoz.

A népnevelés terén sürgeti a gazdasági szakoktatást és a fa-iskolák felállítását, majd pedig szőlőművelésünk emelése céljából minta szüretre gyűjti egybe az egyesület tagjait. Behozza a vetőgépet s a régi szórvetési rendszer ellen lánczát tör, holott a kopár sziklás talajon a szömörcefát ajánlja ültetni; a földbirtokosokat az ugar-rendszer elhagyására serkenti; kiállítás rendez; az utak melletti faültetést a hatóságznál folyton sürgeti s midőn 1847-ben a megye némely részén inség uralkodik, takarékmagtárak felállítását hozza javaslatba. Az országgyűléshez felir oly czélból, hogy vasutak építése, hitelintézetek alapítása és a birtokviszonyok rendezése által meggyenk és hazánk anyagi jóléte hatásosan előmozdítassék.

Ezekben ecsetelhetjük egyesületünk főbb működését, melyet azonban az 1846. év Január hó 19-én tartott közgyűlésen, elnöklő Majláth György főispáni helyettes megnyitó beszéde után, olvasott pesti anyaegyesületi átirat oly bőven kifejt, miszerint azt a jegyzőkönyv közlése által itten felemlitendőnek tartjuk; az 1846. évi Január 19-én tartott közgyűlés jegyzőkönyvének 1. pontja a következő, egyesületünk munkakörét részletező tervet foglalja magában.

„1. Megyészerte vasárnapi iskolák állítandók, hol vasárnaponként a lelkészből, egyik előljáróból, továbbá megyei s uradalmi tisztviselőkből vagy más értelmes egyénekből alakítandó iskolai bizottság (ma ezen intézményt iskolaszéknek hívják) felügyelete alatt a gazdasági kistükör szerint a gyümölcs és eperfa tenyésztésben s a mezőgazdaság egyéb ágaiban oktatások tartassanak; a földesurak felkérendők faiskolák számára tér, a tanulók serkentésére pedig jutalom adományozására.“

„2. A földesurak felkérendők, hogy jószágaikon keresztül menő országutak szőleit gyümölcs, vagy más alkalmas sorfákkal beültessék, a nemes vármegye pedig kéretik, hogy a fák ültetésére, a közmunkák rovására, bizonyos segílyt utalványozzon.“

„3. A vidéken lakó egyesületi tagok tanácskozássra havonként kerületökben gyűlést tartsanak, mely alkalommal „vitat-

kozások“ tartandók oly tárgyak felett, melyek ismerete a köznépre előnnyel bírvák, czélszerűbb gazdasági eszközök megkedveltetése, a mesterséges takarmány behozatala, az ugar mellőzése, rétek javítása, a tagosítás s legelő-elkülönítését siettessék.“

„4. Az annyira elhanyagolt szarvas marha állomány javítását, tej, vaj, sajt készítés, valamint a csekély beruházás mellett dúsan jutalmazó selymentenyésztés és méhészet hasznát a köznéppel megismertetvén, mind ezt jutalmak osztása által előmozdítandja.

„5. Czindery László főispán, ki előzetesen szives volt pellérdi uradalmát az egyeslet czéljai szerint kezelteni és berendezni, felkérte, hogy:

a) A gazdasági eszközök és gépek összehasonlítását és megpróbálását eszközölje.

b) Egyes nevezetesebb gazdasági növények termési képességét a különböző trágyanemek után, egyesletünk megkísérthesse.

c) A lóheréknél a gipsz használata után mutatkozó haszon közelítőleg számokban kitudható legyen.

d) A természetes és mesterséges legelők közötti különbség kinyomozhatóságát engedélyezze.

e) A trágyalé próbaként alkalmaztassék, hogy annak hatása kitudható legyen.

f) A teheneknél összehasonlítás tétessék az igásmarhaként használt s szabadon tartottak között mutatkozó haszon megtudása végett.

g) A pótléktakarmány eredménye megállapíthatása végett kísérlet tétessék.

h) A sorban mivelt és szórva vetett repcze termésben mutatkozó minőségi és mennyiségi különbség gyakorlati kimutatása.

i) A tehéntartásnál a legeltetés és istálózási rendszer közötti előny és hátrányok kipuhatólása.

k) A juhtenyésztésben a nyári vagy téli elletés előnyösebb?

l) A házi állatok különböző betegségei ellen divó orvosszerek összehasonlító megpróbáltatása hatásukat illetőleg.

6. Czindery László főispán felkéretik, hogy Pellérden az uradalmi majorsági földekből egy pár száz holdnyi, két egyenlő nagyságu tagot kihalasztván, ezen tag egyikén a gazdálkodást „more patrio“ módon ugarozással, a másik tagon pedig 4—6 nyomású váltógazdasággal műveltesse, hogy így kézzel fogható bizonyosság nyujtassék népünknek az új rendszerű gazdálkodás jövedelmező voltáról.

7. A jobbágyság nagyobb oktatása és serkentése céljából, de különösen annak bebizonyításául, hogy a parasztelek értelmes munka valamint a segédforrások kihasználása mellett többet jövedelmezhet, mint jelenleg; elhatározzatik, hogy nagyobb községekben, de amelyek restség és szegénységről ismeretesek, — minden 3 évben más községben — egy minta paraszt-gazdaság teljesen felruházva szervezendő, mely az egyesület felügyelete alatt, értelmes és iparkodó paraszt gazda által kezeltessék.

8. Az egyesület gyűjtést rendez oly célból, hogy 250 ftnyi tőkét beszerezzen egy alkalmas paraszt ifjunak Hohenheimba és Belgiumba leendő küldésére; ezen ifju 4 havi külföldön léte alatt a len- és kendertermesztést kezdetétől fogva azon pontig, midőn az a legfinomabb brüsszeli csipkére alkalmassá tétetik, megtanulja és haza térve vidékről vidékre vándorolva, a népet oktassa s a hazánkban eddig divó hibás áztatás és készítési módot javítsa.

Elősorolt pontok a közgyűlés által elfogadtatván, azok kivitele az illető szakosztályokra ruháztatott. És mondhatjuk, miszerint mindezen pontozatok a szakosztályokban megvitattva, azok végrehajtása eszközölve is lett, mert a későbbi közgyűlések jegyzőkönyvei a szakosztályok idevágó működési jelentését tartalmazzák.

Igy például a népnevelésre vonatkozó indítvány eredményét az 1846. év május hó 7-én tartott közgyűlés jegyzőkönyve 49. pont alatt következőleg tárja elénk:

„Örömmel értesülnek e jelentésből a t. cz. tag urak arról, hogy ezen egyesület kérelmére Tekintetes Nemes Baranya Vármegye, megyés püspök ő Excellentiáját, a vasárnapi s falusi iskolákban s a pécsi „mester-képző“ intézetben a gyümölcsfa s selyemtenyésztésnek elméletileg s gyakorlatilag

leendő oktatása és a kistükörnek rendes tanulmánykönyvül elfogadtatása végett hivatalosan megkérte; a népnevelési, általános tagosítási, rétöntözési, hitelintézeti, országos magtárak, vasut s közlekedési módok fölállítására iránti törvény alkotását; valamint a népnevelőknek világi s egyházi hatóságok által megjutalmazását; szinte az uradalmak által falusi iskolák számára gyümölcs s szederkerteknek térkihasítását, úgy a selyemtenyésztés emelésére jutalmak osztását tárgyzó kérelem pedig az országgyűlési tárgyakkal foglalkozó választmánynak véleményezés végett kiadatott.

Ugyancsak ezen közgyűlés határozatairól vezetett jegyzőkönyv fentemlített pontja alatt, még következő említést érdemlő tétel foglaltatik:

„Azon értesítés pedig, hogy a köz s választottsági (választmány) gyűlés megbízásai teljesültek; T. Jeszenszky József sz. bíró gyümölcsösnek — Megyefán — 3 holdat, Pécs városa pedig 10 holdat ajánlott.“

Hogy továbbá az egyleti kezdeményezés megyszerte élénk viszhangra talált, tanuskodik a jegyzőkönyv számos tetele, mely szerint a rendezett gyűjtések eredményéről tétetik megjegyzés; kitűnik, hogy az egylet által kibocsájtott aláírási ivenk soha sem tértek üresen vissza, a mennyiben igen számosan adakoztak úgy a Hohenauba s Belgiumba küldendő ifju utiköltségeihez, valamint az egylet által a szállóművelés és pinczekezelés tanulására kiküldött földmives ifjak élelmi pénzeihez is. Így például gróf Batthyányi Iván 60 frtot adományozott jó gazdák jutalmazására stb. Hogy továbbá az egylet megkeresései az egyes uradalmak által figyelembe vétetett az 1846. év július 29-én tartott választmány jegyzőkönyve tanuskodik, melyben a megkeresett Főherczegi belyei uradalom igazgatójának július 19-én kelt válaszoló levele felolvasatott; ezen érdekes levélből a következőt közöljük:

1-ör. „Hogy a belyei uradalomban üres telek nem léteznek, a kivánt czélra (minta parasztgazdaság alapítására) a telek csak akkor lenne jövedelmező, ha azon a szükséges beruházás eleve megtéve és összpontosítva kezeltetnék.

2-szor. Minthogy a belyei uradalomban korszerű földművelés és marhatenyésztés már tényleg létezik, az urada-

lom hajlandó ezt a jobbágysággal megismertetni; sőt örömmel constatálhatja, hogy értelmesebb parasztgazdák az új módot már is követik s ennek folytán pl. a kukoricza kapálást „töltőgetővel“ eszközlik; az uradalom végre őket jobb szántási módra stb. készséggel oktatja; a váltógazdaság üdvös eszméjét pedig azonnal terjeszteni fogja, mihelyest a tagosztály behozva lesz.“

És végre tudatja a fentnevezett uradalom igazgatója, hogy az idei (1846-ki) termés főképp az egerek eddig soha nem tapasztalt sokasága miatt annyira szenvedett, hogy egy holdon alig lehetett 6 keresztet aratni.

Eközben a pelérdi uradalom területén tett kísérletek is foganatosítva lettek, minek eredményéről a földészeti szakosztály jelentése kivonatilag következő:

A pellérdi uradalom területén első sorban is a 3 külön nemű szántási s vetés eredményét állapították meg, mely a következő volt:

1-ször. Hogy ama föld, mely ősszel szántatott fel, adott 1 hold után $9\frac{3}{8}$ kereszt árpát, vagyis $17\frac{6}{72}$ pozsonyi mérő árpát; $8\frac{10}{20}$ kereszt, vagyis $17\frac{6}{12}$ pozsonyi mérő zabot.

2-szor. Őszi és tavaszi szántás: 1 hold után $10\frac{16}{20}$ kereszt, vagyis 23 pozsonyi mérő árpát, $9\frac{15}{20}$ kereszt, vagyis $22\frac{8}{72}$ pozsonyi mérő zabot.

3-szor. Egyedüli tavaszi egyszer felszántott föld 1 hold után adott tavaszi árpát $7\frac{18}{20}$ keresztet, vagyis $18\frac{3}{72}$ pozs. mérő tavaszi árpát és 8 kereszt, vagyis $18\frac{7}{72}$ pozsonyi mérő zabot.

Új gazdasági növényfajokra is kiterjedvén az egyesület figyelme többek között az, ő cs. kir. fensége Nádor Főherczeg atsai uradalmából nyert következő burgonya fajokat osztatta szét: korai Jakab, vese sárga, Hessziai s kék burgonya fajokat; ezekkel tett kísérlet eredménye Pellérden a következő volt:

1-ször, hogy $\frac{1}{4}$ mérő korai Jakab krumpli elvetés előtt 18 fontot nyomott s termett 75 fontot.

2-szor, hogy $\frac{1}{4}$ mérő sárga vesés krumpli elvetés előtt $16\frac{2}{4}$ fontot nyomván, $48\frac{2}{4}$ fontot adott.

3-szor, hogy $\frac{1}{4}$ mérő Hesszai piros krumpli elvetés előtt nyomott 21 fontot, adott $88\frac{3}{4}$ fontot.

4-szer, hogy $\frac{1}{4}$ mérő svajczi krumpli elvetés előtt 19 fontot nyomván, 33 fontot termelt. Ez alkalommal említve lett, miszerint a burgonyabetegség már e megye területén is mutatkozik.

A magyar gazdasági egyesület még 1845-ben egyletünknek gyapot magvakat küldött kísérlettétel végett; ezen Éjszak-Amerika egyesült államainak Délcarolina államában tenyésző gyapot magvakat Schwarz consul hazánkfa küldte volt az országos egyesületnek meghonosítás végett; a Pécsre küldött magvakkal Náray János egyleti tag kísérleteket téve, kétfélebeli jelentést tesz, mely figyelemre méltó voltánál érdemes a közlésre: Náray János jelentése az 1846. évi november hó 10 én tartott választmányi gyűlés jegyzőkönyvének 117. p. szerint: „Noha már a földészeti szaknak a délcarolinai, általa elvetett pamutnövény mag pécsi termésének f. é. eredményét beadta, de miután a gyümölcs-kiállításra át tett, ezen termény a gyümölcsstenyésztési szak által Pestre küldetett, ismét a f. é. termés egy más példányát bemutatja. Egyszersmind jelenti: hogy csak két mag kelvén ki, azokat április 24-én kertjében, a burgonya közé kiültette, augusztus 11-én virágoztak, első nap halavány sárga, másnap rózsaszínű tölcser alakú virágokkal, egész októberig folyvást virágoztak; egy bokron 30 virág is lévén. Az első gubó okt. 9-én, a második október 20, a harmadik november 2-án érett meg s szakított le. Továbbá kísérlete felől azon tapasztalását adja elő, hogy ámbár e pamutfaj a Baranyainál melegebb éghajlatot kíván, de azért alább való földdel is megelégszik s noha a májusi fagyok növést csökkentették, mégis egészségben s zölden maradt s „honosítható.“ Ugy látszik azonban, hogy a további kutatások e téren kiderítettek, miszerint a Délcarolinából Pestre került gyapotfaj hazánkban otthonos, mert ugyancsak Náray János kísérlettevő tag az 1846. év november hava 16-án tartott közgyűlésnek ugyan e tárgyra vonatkozó jelentése szerint „az Asclepias Syriaca Baranyamegyében bőven és vadon termő növény; e növény. a bemutatott példány szerint, Stutta orvostanár s

Nendvich gyógyszerész urak által „lövésre“ elkészítettet; kérvén az egyletet ezen lögyapottal próbát tétetni s e találmányt a kormánynak felküldeni.“ Ezen jelentésre következő határozat hozatott: „Azon tekintetből, mivel ezen pamut magyar honban jelenleg vadon s bőven tenyész, csekély mivelés mellett pedig még jobban tenyészne; és így pamutnak lövésre általános idomítása esetére a külhoni pamutot nélkülözhetővé teendi; tudomásszerzés végett e lögyapot a t. anyaegyletnek Pestre felterjesztetik.“ Itt csak az a különös, miszerint a pesti egyletnek, ahol mégis tekintélyes botanikusok is közreműködtek, tudomása nem lett volna, az állítólag honunkban vadon diszlő gyapottermő növény létezése felől! Mi azon nézetben vagyunk, miszerint ezen ügy megérdemlené a további kutatást. Talán egy nagy horderővel bíró növény művelését lehetne meghonosítani.

Megyénkben s lehet mondani országszerte, a szakférfiak figyelmét felkeltette volt Manfredi Angelo mérnök által, herczeg Eszterházy meződi birtokán sikerrel létesített rétöntözési rendszere. Egyletünk ezen rendszer megismertetését és népszerűsítését czélozván, bizottságot küldött ki a dolog megsejmlélése és jelentéstétel végett. Ezen bizottság tett jelentése folytán egyletünk elhatározta, hogy: a felolvasott jelentésnek hiteles másolata a pesti gazdasági országos egyletnek megküldendő, ugyanezen jelentés szinte a parmezán sajt készítésének leírása is, az állattenyésztési szakhoz kellő használat végett átteendő; és Manfredi Angelo urnak, sokoldalú alapos ismeretei, vízműtani ügyessége és a meződi rétöntözés sikerültsége és czélszerűségéről, a kívánt bizonyítvány kiadandó; Manfredi Angelo ur egyszersmind érdemeinek némi elismeréseül ezen egylet tiszteletbeli tagjául neveztetik ki.“ Egyletünk első disztagja tehát Manfred Angelo vízműtani mérnök volt. 1847-ben még egy tiszteletbeli tagot nevezett ki egyletünk s ez Mészáros Lázár cs. kir. huszár ezredes vala, a ki daczára olaszthoni tartózkodásának s katonalétének, egyletünk iránt érdeklődést tanusított, sőt egyletünk számára több fajta növénymagvakat, jelesen középázsiai namyrtoi buroktalan árpát kísérlettel végett küldött. Ki tudta volna 1847-ben sejtteni, hogy egy évvel később

egyletünk disztagja a haza védelmét, mint első felelős hadügyminiszter vezérlendi! Jegyzőkönyveink tanuskodnak, hogy a nagy katona mint nemzetgazdász is kimagaslott s ezért hálával gondolunk egyletünk e nagy tagjára; emléke éljen közöttünk.

Kitűzött céljának egyletünk a nemzetgazdászat minden ágában megfelelt. A kárászi egylet egybeolvadása, a kertészetet nem szorítá alárendelt viszonyba, mivel az egyesült egylet egyesült erővel fogott azon mű fejlesztéséhez, melyet Jankó János Kárászon kezdeményezett. A kárászi kert nagy áldozatok árán virágzó mintakerté alakított; számos gyümölcsfaj és igen számos szőlőfajok lettek beszerezve s Kárászon elültetve, a szőlőfajok legnagyobb részét a pesti anyaegylettől vásároltak, míg a gyümölcsfajok Szombathelyről rendeltettek meg. Maga a kert Jankó János felügyelő igazgatása alatt állott s az egylet részéről fizetett kertész művelésére bízott; a kárászi egylet mint önálló kerület szerepelvén, rendes gyűléseit Kárászon továbbra is megtartá s jegyzőkönyveit, valamint ő Pécsre felküldé, ugy a pécsi egyesület is megküldé jegyzőkönyveit Kárászra. Magáról a kert állapotáról tanuskodik a kertet felülvizsgáló küldöttség jelentése és az ezen jelentéshez csatolt leltári állomány 1846. elején:

57 faj szőlő, 4194 darab gyökeres vesszővel. 92 drb. nemesített gyümölcscsemete több ezer darab vadoncz nemesítésre s 2000 darab szederfa csemete.

Maga a kertészet terén élénk munka fejlődött, mi érthető, ha tekintetbe vesszük, miszerint egyletünknel jeles pomologok voltak, mint pl. Purman Lőrincz baáni jegyző; Daróczy Zsigmond pécsi kanonok, Wlasits György, Náray János, Nendtvich Tamás pécsi gyógyszerész, Hölczl József, Jankó János és többen. Ezeknek köszönhető, hogy megyénkben a nemes gyümölcs és szőlőfajok oly gyorsan terjedtek s ezeknek köszönhető, miszerint már 1846. év Október 26, 27, 28 és 29-én Pécsen az első gyümölcs-kiállítás megtartható volt, melyen Nendtvich s Taitl János voltak a felügyelők és rendezők. Sajnos, ezen kiállításról csak azon rövid említés maradt fenn, miszerint szépen sikerült, s hogy a körlevelek

nyomása 1 frt 30 krba s ezek kihordása 40 p. krba került; ezen felül továbbá még az, miszerint a jelesebb gyümölcs-fajokat egyletünk a pesti országos kiállításra felküldte s ezért 3 frt 6 krnyi szállítási díjat fizetett. 1847-ben is volt kiállítás, még pedig, miután ő cs. kir. fensége István főherczeg Szeptember hó 17 és 18-án Pécsre váratott, az egylet elhatározta a kiállításnak ez időtájban leendő megtartását, ezen határozat folytán Nendtvich Tamás és Taitl János a kiállítás rendezésével megbizattak, „a megyei uradalmak, kerületek és lakósok f. é. Szeptember 15-ig, bárminemű termény, gyümölcs, vetemény, bor müczikk és egyéb nevezetességük Nendtvich T. s Náray urhoz leendő beküldése végett megkérendők.“

Ezen kiállítás csakugyan September 18-tól 25-ig meg is tartatott s a jegyzőkönyvből kitűnik, miszerint a kiállított tárgyakról jegyzék szerkesztetett. A kiállítást István főherczeg kegyes volt magas látogatásával szerencsételni és magas tetszésének nyilvánításán kívül megengedni, hogy Hengl pécsváradi „mester“ által kiállított muskatály körtvék egyik meghatározatlan faja „István főherczeg körte“ névvel nevezessék el.

A gyakorlati kertészet azonban nemcsak a kárászi kert-beu üzetett, mert Pécssett az egylet Pécsváros hatóságától 2 hold tért kapott, mely bekerítettvén, szőlő és csemete iskola rendezésére alkalmassá tétetett.

Az egylet, fennállása 2-ik évében, már oly izmos volt, miszerint alapszabályaiban foglalt kerületi fiókjait felállithatta. Az idevonatkozó, November 15-én hozott határozat így szól: „Meggyőződve lévén a közgyűlés, miként a kerületi tanácskozások azon tér, hol a köznép a fiók alakulásának céljával, különösen czélszerűbb gazdálkodási rendszer alkalmazási módjáról megismertethetik, és hogy a kerületek fölállításával a vasárnapi iskolák életbeléptetése is szoros kapcsolatban van: miért is a kerületek fölállítása az alapszabályok 14. §. értelmében határoztatik, a kerületek s kerületi tanácskozományok vezérlésére a választottsági tagok közül minden kerületbe követhető háromtagok választattak:

1. Baranyavári kerületben Strázsay János, Zimmermann Károly és Hirsch Menyhért.
2. Siklósi kerületben Piringer Sándor, Hölczel József és Pápay Benjamin.
3. Szent-Lőrinczi kerületben Jeszenszky Ferencz, Szépe János s Sággy Jakab.
4. Mohácsi kerületben Pribék Bódog, Náray Imre, Gradwohl Edward.
5. Hegyháti-kárászi-kerületben Jankó János, Beszedics János s Hendl Lajos.
6. Pécsi kerületben Wlasich György, Némethy Imre és Desseffy János.

A kerületek felállítását gyorsan követték a kerületi gyümölcs és szőlő iskola (kert) létesítése, miáltal a kertészet iránti kedv terjesztése hatalmasan mozdított elő.

Az egyesületnek a megyére terjedő szervezete úgy szólván kényszeríté módrról gondoskodnia, mely a megyében szétszórta tagok közötti kapcsolatot fenntartsa; ennek ugyan részben a kerületi szervezet megfelelt, de másrészt pedig az egyesület működéséről az eredményt még is igen lassan terjesztheték szét. Ma napság ily esetben szaklap kiadásához fordulnának; nem úgy 1846-ban. Egyesületünk elhatározta, miszerint meghívóit, fontosabb határozatait a kerületek s tagokkal közölni fogja lehetőleg nyomtatványok útján; ámde Pécsen az akkori „könyvvizsgáló“ (cenzor) Kunszt Tamás az egyesület ezen ártatlan törekvését hatalmas vetőjával meggátolta, hivatkozván, miszerint egyesületünkről hivatalos tudomása nem lévén, nyomtatást terjeszteni olyan egyesületnek, mely kormányi felhatalmazással nem bír, nem szabad. Csak huzamos tárgyalás után sikerült végre a budai helytartó-tanács útján a szigorú cenzort kapacitálni s ezután az egyesület nyomathatott körleveleket tetszése szerint!

Az érdem elismerése, illetve tevékenységre leendő buzdítás végett az országos gazdasági egyesület ezüst éremmel díszíté fel azon férfiakat, kik magukat a kertészet terén kitűntették. Egyesületünknek e tárgyban javaslati, illetve előterjesztési joga volt s ezzel a közügy érdekében élt akkor, midőn Wlasich György esperest, Hölzl József s Nendtwich Tamás urakat

a gyümölcs tenyésztés körül szerzett érdemeik elismerése végett ezüst érem diszitásra ajánlotta. A gazdasági egyesület részéről leérkezett érmek ünnepélyes kézbesítése, 1846. évi November 18-án tartott közgyűlésen, báró Majthényi József alelnök által ünnepélyesen eszközöltetett, a jelen voltak viharos éljenzése közepette. 1847-ben egyesületünk még Jankó János kárászi plébánost és Purman Lőrincz baáni jegyzőt hasonló kitüntetés elnyerésére hozta volt javaslatba.

A köztelek építése, tervezet szerint 70,000 frtba került, az országos gazdasági egyesület ezen tetemes összeg beszerzése végett a haza minden polgárához s testületeihez fordulván, egyesületünket is megkereste ez érdemben. És egyesületünk maga is adakozván, gyűjtés útján jelentékeny összeget szerzett e célra, melyet az országos egyesület köszönettel fogadott s meghívta egyesületünket a „köztelek“ alapkövének letételéhez küldöttséget meneszteni a fővárosba. Az alapkönek 1847. évi Junius hó 6-án történt letetésénél egyesületünk ifj. Majláth György, Czindery László, Daróczy Zsigmond s Perényi Sándor jeles egyesületi tagok által volt képviselve.

Szőllőművelésünk s evvel karöltve járó borászatunk is gyenge lábon állott, midőn egyesületünk első működését megkezdé. Nem tagadható, hogy egyes uradalmak, e téren már akkor is kimagaslottak; rationalis szőlőszet és pinczekezeléssel birva, a kor színvonalán állottak, hanem a szőlőtermelők sokasága minden tekintetben primitiv kezelést vitt, miről Péterfy József, az országos gazdasági egyesület ügyviselője és a hazai bortermő hegyek geognostikai megvizsgálásával megbízott küldöttének, egyesületünk 1846. évi augusztus 1-én tartott választmányában előadott tapasztalataiból kitűnik; az idevágó jegyzőkönyvi szakasz így hangzik: „Péterfy József ur a külföldön s Magyarhonban utazása közben a szőlőművelés s borkezelés körül nyert tapasztalatait adván elő, a szőlőművelésről korszerű s érdekes értekezést tartott; javalván egyszersmind, mikép a pécsi egyesületi kertben a legjobb honi s rizling szőlőfajjal tétessék kísérlet, hogy így kitűnjön, melyik alkalmasabb e vidékre nézve, a honi fajok vagy a rizling; különösen figyelmezteti egyesületünket ama hanyagság és czélszerűtlenségre, melyet a pécsi hegyek megvizsgá-

lása alkalmakor, némely kivétellel, a művelés terén tapasztalt, különösen felötlő mennyire természetlik a sok, de rossz bort adó szőlőfajt, s mily rossz kapával dolgoztatnak a pécsiek; miért is a korcsfaj kiküszöbölése s kövekbeható két águ kapa használatának terjesztésére kéri fel az egyesület hozzájárulását, egyúttal nyilvánítja, miként kísérlettelre egy új czélszerű borsajtó mintával fog egyesületünknek kedveskedni. " Azt hisszük, Péterfy nyilatkozata elegendő, szőlőművelésünk azon korbéli állapotának rajzára; szerencsére egyesületünk előtt nem voltak az e téren hiányok ismeretlenek s már alakulását követő 1845. szeptember 29-én tartott közgyűlésen a javítás művének első alapkövei letétettek.

Czindery László főispán többször említett Pellérdi birtokán, korszerű szőlőművelést üzetvén, kitűnő borokat produkált. Borai kitűnő voltáról kezeskedik azon tény, miszerint azok Brazília és ismét Indiába történt szállításuk alatt változatlan minőségben maradtak, ámbár több heti időt a forró földön, utközben töltöttek. Ezen tény sensatiót keltvén, egyesületünk megkereste Czindery László főispánt már az 1845. szüret alkalmakor borkezelési módjával az egyesület tagjait megismertetni. A legnagyobb készséggel teljesített kérelem folytán egyesületünk részéről egy több tagu szakbizottság, tanulmányozás és jelentéstétel végett kiküldetett s ez által egyesületünk már 1845-ben megtartá az első

minta szüretet.

A kiküldött bizottság jelentéséből, mely az 1846. év január hó 20-án tartott közgyűlésen felolvastatott, kitűnik, miszerint ezen első mintaszüret nem maradt haszonnélküli, mert azt több egyesületi tag azonnal saját szőlőjében követte, még pedig mint Náray János jelenté, a legnagyobb sikerrel, ki is a mintaszüret alkalmakor látott mód szerint szűrt 8 hordó borát 3—4 fokkal szeszduzabbnak találta, mint a többi régi modor szerint szűrt borait. A sikertől bátorítva, de leginkább Czindery ur ígéretét birva, egyesületünk elhatározá, miszerint a jövő évben nemcsak hogy ismételni fogja a próba szüretet, hanem azt megelőzőleg mindjárt kora tavasztól

kezdve a korszerű szőlőművelést tanulmánya tárgyává téve, tapasztalatait megyszerte terjeszteni fogja.

Purman László báni jegyző s buzgó egyleti tag tűnt ki e korban mint oly férfi, ki a gyümölcsészet és szőlőszet fokozatos emelésén lankadatlanul és alapos szakismerettel fáradozott. Ő a kegyelet adóját lerovandó, indítványozta, miszerint megyénk egyik legelső szőlő s gyümölcs művelőjének emléke megörökíttessék.

Schamsz Ferencz híres kertész, a nép által tisztelve, a haza szakkörei által becsülve, uttörő gyanánt működött volt megyénkben. Lehet mondani ő volt az első, ki nemes szőlőfajok nagybani meghonosítását megyénk területén fogatosítá s ezen érdemei daczára is szegénységben elhalván, örök nyugalma helyét a báni temetőben mi sem jelzi. Purman indítványára egyletünk elhatározta, Schamsz emléket a báni temetőben emelendő diszes emlékkő által megörökíteni; a 160 frtra tervezett emlékkő költségeit aláírás útján vélték gyűjthetni, de a kivített a következő szabadságharc zaja lehetetlenné tette. Schamsz Ferencz életének 59-ik évében 1839. évi pünkösdi hava 10-én a laki pusztán meghalván, ugyan e hó 12-én lett báni közsirkertben örök nyugalomra téve. Ha a nagy kertész nyughelyét emlékkő nem is disziti, egyletünk az elhunyt nagy kertész emlékét mindenkor megőrzeni fogja.

Azon jeles férfiak között — kik egyletünk alapításán s annak felvirágzásár lankadatlan buzgalommal fáradoztak — kimagaslott ifju Majláth György főispáni helyettes, egyletünknek kezdetben alelnöke, majd 1846-tól kezdve számos éven át buzgó elnöke. A közügy terén kifejtett munkás buzgalom nem maradhatott a trón zsámolya előtt ismeretlen s így csak a közóhaj és kíváncsóság, valamint az igazhazafiai érdem jutalmazása teljesült, midőn 1847. év utolsó negyedében ifju Majláth György Baranyamegye főispánja gyanánt lón ő felsége által kinevezve.

Igaz lelkesültséggel vette egyletünk az örömhirt tudomásul; büszkeségét képezvén szeretve tisztelt elnökét kitüntető királyi kegy hallása; érzelmeinek tolmácsolása s a jeles hazafi üdvözlétére egyletünk báró Majthényi József vezetése

alatt álló küldöttséget nevezett volt ki. Ezen küldöttség, az 1847. évi november hó 30-án nagy diszszel végbement, beiktatási ünnepélyen egyletünket képviselte s tolmácsolta az egylet érzelmeit. A jeles férfiú meghatottan válaszolva ígérte az egyletet tovább is támogatni. És ezen ígélet nem maradt elhangzott szó, hanem testté válva, évek hosszú során Majláth György tevékenysége tartá fenn egyletünk életét.

IV.

Az örökemlékü 1848. év kezdetén egyletünk mint egy óriási tölgy állott, hatalmas koronája: az ifju élet, erőteljes levelei s a jövő iránt táplált számtalan termő virágokkal telve.

Hosszu életet jóstoltak e fának, melynek erős gyökereit — a nép kebléből indulván ki — megörlení a tétlenség és viszály férge nem képes; holott a közönyösség aszályt hozó vihara ellen, az egylet geniusaként szereplő, lelkes hazafiak közreműködése biztosítá. Mindenki azt hívé, hogy a szabadság kezdete a virágzás uj korszakát hozandja egyletünk számára, mely a kezdet nehézségein túl esvén, tevékeny multtal birt.

Hajnal hasadt: a vész hajnala.

Villám sujtott le a reményre jogosító égből, s a gyilkos villám földre teríté a még virággal ékes fát!

A két évi hősies tusát követő korszak: az ostromállapot siralmas korszaka vala.

A szabadszó elhangzott s helyét a rabbilincs esörömpölése váltá fel.

E hon igaz fiai számára nem volt többé hely a házban, nem volt tér a nemzeti élet tevékenysége számára. Az egylet megszűnt. Megszűnt, mint a sivatag folyama, melyet az izzó homok elnyel.

De a lesujtott fa törzse, habár koronájától, diszétől, jóvendőbeli reményétől megfosztatott is, megmaradt s lelkes kezek által ápolva, a mult nagyság csonka emléke gyanánt tengette életét.

A kárászi kert létezését még az ostromállapot sem volt képes megsemmisíteni. Kárászról indult a mozgalom s itt lelt menedéket a viharos évek zordsága ellen egyesületünk.

Egy-pár lelkes hazafi áldozatkészsége pótolta a betiltott egyesület erejét. S e korban ismét kimagaslik Majláth György, Cseh Eduárd és Jankó János plébános. Ők a kárászi kertet fenntartották, gondozták, ápolták.

Ápolták mindaddig, míg a borzasztó katasztrófa nyomai elenyészve, a társulás eszméje újból megvalósítható volt.

1859. év Május hava 2-án Pécsen a kárászi kertész-társulat ismét mint szerves testület lépett, közgyűlése tartásával, a tett mezejére.

Az elnöki székot Majláth György foglalta el, mint az ügy legbuzgóbb bajnokát a közszeretet és tisztelet környezé; a közgyűlés meghatottan hallgatta végig az elnöki beszédet, melyben az egyesület múltja szépen kifejtve, a jövőndök teendője ecsetelve lett. A viharos éljenekkel fogadott elnöki beszédet, bár kivonatban ugyan, már csak azon oknál fogva is közöljük, mivel ezen beszéd egyesületünk történelmét és irányt adó utmutatóját képezi. A beszédről jegyzőkönyveink következő kivonatos feljegyzést örökítettek meg:

„Elnök ő méltósága a kárászi kertészeti egyesületnek 1845-ik évben történt keletkezésétől kezdve, annak időszakonkinti állását rajzolván, előadá, hogy az első három év tetemes csemete előállításával szép reményekre jogosítá a társulatot, azonban az 1848-i országos megrázkódtatás az iparnak ez ágára nyomasztólag hatván, a virágzásnak indult vállalatot s különösen a társulati kert s szőlő egyedül intézeti felügyelő Jankó János ur buzgalmának s gondosságának köszönheti fennmaradását, míg nem 1853. évben a társulati tagok az intézet további ápolására ujabban is egyesülvén, sok baj s erőfeszítések után 1858-ik évben az egyesület alakulására a felsőbbi engedelem megadatott, — ez időtől semmi tettleges előhaladás nem mutatható ugyan fel, még is részint az utóbbi közgyűlés s igazgató-választmányi határozatok s működések folytán az eddig beérkezett aláírási ivenk eme vállalat életrevalóságára s kifejlődésére a legvirányosb reményeket költék fel — miután máris 900 pft évi jövedelmet tüntetnek eöl

— pedig még több aláírási ív be sem érkezett, sőt ilyenek további kibocsájtását egynémelyek utólagosan is szorgalmazták.“

„Folytatólagosan előterjeszti elnök nmga 2-szor, miként a legutóbbi közgyűlés alkalmával, itt helyben Pécssett állítandó egyesület eszméje szülemlett meg, s e részbeni óhaj oly általánossá vált, hogy több aláíró csak is egyedül a Pécssett állítandó egyesületre szorítá a fizetésrei kötelezettségét, — azonban kizárólag Pécssett állítandó s önkormányzás alatti egyesület felsőbbi helybenhagyás s engedelem nélkül nem alakíthatván, még is a számos s fentebb említett értelemben történt aláírásoknak is megfelelőleg azon közvetítő módot tartja lehetőnek alkalmazni, miszerint, mivel az engedelem a kárászi egyesületre adatott s a kárászi kert alkalmas helyiségét az eddigi tapasztalás is bizonyítja, s az ebbe fektetett vagyon s fentartását követelvén, azt elhanyagolni, vagy megszüntetni ellenkeznek azon czállal, mely bennünket egyesülésre gyűjtött össze, sőt annak további és jobb karba helyzetésére kötelesek is vagyunk — csakis e nevet viselheti főleg egyesületünk, azonban itt Pécssett létezzék egy fiók-egyesület, mely azután azon tekinteteknél fogva, hogy az, mint a megyének központján póstai állomással ellátott helyiségben létezendő s más körülmények hozzájárulásával a kívánt czélnek nemcsak hogy megfelelőbbnek véli, sőt rövid idő alatt virágzásnak is nézend elébe — s midőn a mult közgyűlés már e nézeteket osztá, az igazgató-választmány a helybeli nemes városi tanácssal a szigeti elemi iskola beltelkén létező kert s szőlőnek átengedése tárgyában váltott levelezést s tartott értekezletet — de az alkudozások s ezek folytán közlött feltevételeken a szándék hajótörést szenvedett, s így most ismételve felhivá a közgyűlést a feletti vélemény nyilatkozatra: vajjon bérbe fogadandó, vagy örökösen vásárlandó telken kívánja-e a társulat a pécsi kertészetet gyakorolni.“

3-szor. A mult évre tervezett gyümölcs és borkiállítás közbejött körülmények, különösen pedig a szőlő tökélytelen kifejlődése miatt elmaradván, ez évben lenne megtartandó s mivel Havas József s Somsich Pál öngaik október hóban a villányi szőlőhegyekben szőlőfajok megtekintésére s általá-

ban borászati érdekekben fognak lerándulni, ezek is gyümölcs és borkiállításunkra meghívandók.

Elnök ezen indítványait a közgyűlés helyesléssel fogadta és határozatilag kimondta, miszerint az alakítandó egyesület

„Kárászi kertészeti és szőlőszeti egyesület“

ezime alatt fogja működését tovább folytatni. A kárászi kert továbbra is fenntartandó lesz ugyan, de e mellett még Pécssett is, mint az egyesület székhelyén, alapíttatik a kertészeti egyesület fejlesztésére egyesületi kert, melyhez a szükséges tér, örökáron megvétel útján beszerezendő. A kert beszerzésével, Ribíánszky József egyesületi alelnök vezetése alatt Luzsovits László, Koncsék Ferdinánd, Czenger János, Plichta Ferencz és Zsolnay János tagok bizáltak meg. A tervezett kiállítás pedig ez évben megtartandó lévén, elnök megkéretik, hogy Havas József és Somsich Pált a Pécssett rendezendő kiállítás megtekintésére kérje fel, ezeknek válaszukról függvén a kiállítási határnap megállapítása.

Az ujonnan alakult egyesület tényleges működésköre az előadottak szerint egyesületre kizárólag a kárászi kert művelésére szorítkozott mindaddig, a meddig Pécssett az egyesületi kert berendezve leend. A kárászi kert felügyeletét Jankó János plébános továbbra is átvette s egyesületünk a költségeket, úgy a kertész fizetését, valamint a szükséges munkaerők és beruházásokért igényelt kiadásokat fedezte, melyek különben is évi 250 frtra rugtak.

Az 1859. év elmúlt annélkül, hogy a kitűzött cél, a pécsi kert megvétele teljesült volna. Ennek folytán az 1860. február 16-án megtartott közgyűlés alkalmával elnöki megnyitó „fájdalom sajtolta érzéssel“ említi, „hogy a részvét — mely e társulatnak újból történt felelevenítése alkalmával mutatkozott s őt némi jobb reményekre jogosítja — időközben ismét annyira lelohadt, miszerint daczára annak, hogy számra nézve bár elegenden irák be magukat tagoknak, — maga az egyesület — míg másutt a később keletkezettek is jelentékeny eredményeket képesek előmutatni, majd 2 évi lételemnek nagyon is gyér életjelenségét adván, csak is az aligtevés seny-

vedő pangásában teng!" — S miután elnök a tespedés okait tárgyalta, a következő indítvány feletti tanácskozássra hívja fel a közgyűlés figyelmét:

1-ször. Az igazgató-választmánynak olyképeni ujjaszervezése — minek alapján a történendő értekezések s rendelkezések a szétzilált erők öszpontosítására és a felhevülő ügyszeretet fokozatos öregbitésére, potencirozására képesítessenek.

2-szor. „Az ügyvezetők s tisztviselők működési körének szabályozásá s fizetéseiknek megállapítása.“

3-szor. „Magának az egyletnek czélszerűleg lehetendő bővítése, terjesztése.“

Ugyancsak az elnöki jelentésből tudjuk, miszerint ez időben egyletünk 346 tagot számlált évi 2 frtnyi tagsági díjjal.

A mult évi közgyűlés megbizása folytán telekszerzéssel foglalkozó bizottság ez alkalommal jelenté, hogy alkalmas terület több oldalról lett felajánlva, az ajánlottak közül a Nagy József polgármester, Makáraljai dűlőben fekvő 40 kapás szőlője 5000 frtnyi vételár mellett mint legalkalmasabb hozatik javaslatba. A javaslatba hozott szőlő még 1860. év folytán megvétetett s miután az egyleti vagyon e célra elegendő nem volt, kölcsön uton, maguktól az egyesületi tagoktól, szereztetett ezen összeg be, mi végett 250 darab 20 ftos kölcsönkötvények kibocsájtása határozottatott el.

Az átvett szőlőkert felügyeletet Zsolnay János választmányi tag, az egyesület működése iránti előszeretet s a kertészet és szőlőszet iránti szenvedélyes vonzalmánál fogva három évig díjmentesen magára vállalta.

Ő cs. kir. fensége Albrecht főherczeg egyletünk czéljaira 200 frtot a kert vételéhez ajándékozott, ezen kívül évenkint 50 frtnyi tagsági díj adományozását ígerte azon időig, míg a társulat megerősödve czélját elérendi.

Az 1861. év június havi közgyűlés nevezetes fordulópontot jelez egyletünk életében. Az egylet pénzügyi viszonyai főképen a szőlő vétel által zilált állapotba jutottak; s e mellet az egylet tagjainak száma is, tetemesen megfogyván, Luzsovics László alelnök azon indítványt tevő, hogy a mult közgyűlés határozata folytán Jankó János esperes-plébánostól

bekért s megérkezett számadásokat megvizsgálván, arról győződött meg, hogy a kárászi kert 38 frt. 60 kr. jövedelemnél többet felmutatni képes nem lévén, fejlődő állapotú egyesületünknek pedig pénzre a központban van égető szüksége, és mivel hogy a kárász kertteli kapocs megszüntetése által egyesületünk pénzügyileg igen sokat fogna nyerni, indítványa oda járul, hogy az egyesület a kárászi kerttől mindenesetre megváljon. És az egyesület ezen indítvány folytán feloldotta a majdnem husz éves kapcsot azon góczponttal, melyből az egyesület eszméje kiindult s mely pontban egyesületünk a legnagyobb viszontagságok közepette is szent tűz gyanánt gondoztatott, míg a kedvező idők beálltával az újra alakulás nehéz munkája ismét megkezdhető volt! Az egyesület részéről árvaságra jutott kert visszaadtván a tér tulajdonosának, a pécsi püspökségnek, mely azt még, manapság is mint gyümölcsös és szőlőkertet fenntartatja és gondoztatja!

A Pécsen nagy áldozatok árán vásárolt szőlőtől szintén kénytelen volt egyesületünk megválni, mivel az a kitűzött célnak és ahhoz fűzött reményeknek meg nem felelt.

Oh bár vétel előtt vált volna meg egyesületünk e szőlőtől!

1862. évi Ápril hó 23-án tartott közgyűlésen ismét, huzamos távollét után Majláth György elnökölt. Mély csend állott be, midőn egyesületünknek 18 éven keresztül volt buzgó elnöke üdvözlő szavait az egybegyűlt tagokhoz intézé: „A f. é. Márczius hó 9-én tartott közgyűlésben elnökül lett megválasztásáért köszönetét fejezvé ki, kijelenté, hogy részint magán ügyei rendezése, részint pedig egyéb elvállalt teendői által lett elfoglaltsága miatt a helybeni folytonos tartózkodásában s így az egyesület felvirágzása feletti szakadatlan felügyeletben gátolva lenne — ezen reá ruházott tisztségről lemond.“ A közgyűlés fájdalmas érzettel vette szeretett elnökének lemondását s miután minden kérelem sikertelen maradt — az egyesületi elnökségről lemondás iránti határozat előtt meghajolni kényszerült közgyűlés, hála adóját jegyzőkönyvileg fejezte ki bucsuzó elnökének, kinek 18 éves működése egyesületünk fénypontját jelezvén, emléke körükben élni fog mindenkor.

Daróczy Zsigmond kanonok, mint egyesületünknek kezdetűl buzgó tevékeny tagja s a lemondáskor alelnök foglalta el az elnöki széket.

Daróczy Zsigmond, vonatkozván azon indítványra, hogy az egyesület pénzügyi helyzetén javítandó, alapító tagok ajánlkozása elfogadandó, 5 db egyesületi kölcsönkötvényeit az egyesület rendelkezésére bocsájtván kijelenti, hogy azokat alapítvány gyanánt az egyesület tulajdonába bocsájtja. Ezen ajánlatot nyomban követték Székelyi Majláth György elnök 5 db, Schapringier Joachim 5 db és Bánffay Simon 2 db kölcsönkötvény felajánlásával! Ezen nagylelkű adományokat megköszönő határozat hozatala után Székelyi Majláth György a közgyűlésből eltávoztván, Daróczy Zsigmond foglalta el mint méltó utód az elnöki széket. A következő közgyűlés aztán Daróczy Zsigmondot elnöknek s Erret Jánost alelnöknek egyhangulag megválasztá. Ez időben Girk György megyés püspökünk 5 db kölcsönkötvényt, Parsitics Imre 1 dbot, Tallián Károly 2 dbot és Erreth János alelnök 1 db kölcsönkötvényt és 20 ft készpénzt ajándékozott egyesületünknek.

Egyesületünk további teendője volt kiállítások rendezése által a kertészet iránti kedvet, érdeklődést felkelteni, valamint jutalmazások által további buzgó kitartásra serkenteni; e célból 1862. év Sept. hó 13, 14 és 15-én Pécsen kiállítás rendeztetett, melynek intézői Daróczy Zsigmond elnök, Erreth János, Bánffay Simon, Zsolnay János s Novotarszky A. egyesületi tagok voltak; a fényesen sikerült kiállításon 51 kitüntetési oklevél; 17 dicsérő oklevél, 8 db arany és 20 db két forintos ezüst pénz osztatott ki jutalmul. A kiállításnál belépti díj után befolyt 212 fr. 40 kr. o. é. a kiállításra küldött és eladott tárgyakból pedig 160 fr. 50 kr., vagyis együttesen 372 fr. 90 kr. bevétel.

Az egyesületi szőlőnek Luzsovics László által 4000 frton történt megvétele által egyesületünk legsúlyosabb terhétől megszabadulván, nemes feladatának gond nélkül élhetett. A gyümölcsnemesítésre a várostól a szigeti külvárosi kaszárnya kertét használta volt, míg végre 1863-ban a jelenleg is birtokában levő 5 holdas kertet, mely eredetiben szántóföld vala, örök áron megszerezvén, saját céljaira gyümölcs és szőlő-

nemesítő telep gyanánt felszerelte s kőfallal körül foglaltatván, művelés alá vette. Ezen időtől fogva minden gondja e kert művelése és gondozása körül összpontosul, mert feladatául a nemesített gyümölcs- és szőlő-fajoknak a nép között leendő terjesztése képezi. És egyletünk ezen feladatának szép mértékben felel meg, mert kivált a hatvanas és hetvenes években csak a legnemesebb szőlőfajokból több mint százezer gyökeres vesszőt adott el szőlőtermelőinknek s az egyleti kertből elárusított nemesített gyümölcs-csemeték száma tizezer darabnál többre rúg. A phyloxera okozta rendszabályok újabb időben a gyökeresszűk szállítását végképen beszüntetvék, egyleti kertünk egyik legjelenlékenyebb kiviteli czikke egészen szünetel ugyan, de annál keresettebb cikk gyanánt szerepelnek kitünő kajszin, alma, körte, ringló és francia barack nemesített csemetéink, melyek megyénk határain túl is szívesen kívánt cikk gyanánt ösmeretes. És habár egyletünk nem bír is jelenben oly fényes működést és eredményt felmutatni, mint a negyvenes években, még is kötelességét hiven betöltve, a kert-ipar és szőlőszet iránti előszeretetét nem csak tagjai között, hanem az általa fenntartott kert- és időszakonkinti kiállításai által, a nagy közönséggel is megismertetni, megkedveltetni tudja s így mint a culturát terjesztő intézet, megérdemli, dúsan megérdemli a nagyközség rokonszenves pártfogását és hogy az általános elismerésre méltó: mutatja jelen 1881. évben, oly sok hazafiatlan ellenzés daczára is, fényesen sikerült gyümölcs, kerti termény, szőlő és borok kiállítása, mely az egyletünk által rendezett hatodik kiállítás. Az elért siker e téren első sorban egyletünk buzgó elnöke Tallián Károly és Mendlik Ágoston apátplébánost, VargaJózsef egyl. igazgatót, mint kik, más egyleti tagok által támogatva, az előmunkálatokat készíték; elismerés illeti Cziegler Károly egyleti jegyzőt, ki a kiállítás temérdek levelezéseit gyorsan teljesíté elismerést érdemel a kiállítás fényes rendezése és feldiszítéséért Nowotarszki és Kött műkertészek, kik a díszítéshez szükséges exoticus növényeket minden kártalanítás nélkül az egylet rendelkezésére bocsájták. Végre az egylet hódoló köszönetét kell kifejeznünk megyés püspökünknek Dr. Dulánszky Nándor ő excellentiájának, kiállításunk védnökének, ugy-

szintén Jeszenszky Ferencz alispán urnak, mint a kiállítás elnökének, tanusított kegyes pártfogó támogatásukért. Egyletünket köszönetre és hála kötelezte: a m. kir. kereskedelmi Miniszterium 200 frnyi adományával, ugyszintén szab. kir. Pécs város, a pécsi takarékpénztár, káptalan, gazdasági egyesület, továbbá Nádossy Kálmán ur (adott 90 franc jutalomdíjért) és Schapringer Joachim ur a kiállítás költségeihez járult tetemes ajándékaikkal.

És végül, jelen igénytelen sorokat bezárva, mondhatjuk, hogy egyesületünk fényes múltjából merített erővel, bizvást nézhet az a jövő küzdelmei elé, mert a pécs-baranyai kertész-egyesületnek nemes és fontos feladatát méltányolni tudó közönségünk hazafias pártfogása és támogatása, a multnál fényesebb jövő felé vezérlendi.

Adja Isten!

